

Přepis debaty k audio dokumentu Adély Komrží s názvem Čí jsem?

„Moje adoptivní máma mi řekla, že moje biologická máma je mrtvá.“ popisuje v dokumentu protagonistka Bára svou zkušenost, jak se dozvěděla, že je adoptovaná. Autorka Adéla Komrží se kromě Báry vydává nejen za mladými adoptivními rodiči, ale i za těmi, kteří si děti osvojili před dvaceti lety. Proč adoptované děti touží po setkání s biologickými rodiči a jak tomu ti adoptivní vychází vstříc? (ČRo)

studentka: Jak moc ovlivnilo formu dokumentu to, že byl určený pro Wave – tedy pro mladší publikum. Jak moc se vlastně určovalo to cílové publikum?

Adéla Komrží (autorka): Už je to rok, co jsem to natáčela. Od té doby jsem to neslyšela. Začalo se mi vybavovat, jak je to neuchopené. Až teď jsem si uvědomila, jak se tam dalo krásně pracovat s komentářem, nebo jsem se mohla ptát respondentů přímo na místě... vědomě na otázky, které bych potom lépe formálně použila v tom finálním střihu, tam to bylo poměrně dost náročný... Tedy jestli můžu zabrousit do těchto zákulisních věcí. Pro mě to téma bylo poměrně nové. A mám takovou zkušenost skrze známé, kteří v dokumentu účinkují, ale jinak já osobní zkušenost takovou nemám.

Pro mě se rozkrývalo téma v průběhu natáčení. Spontánně jsem se ptala a říkala si, že když tak za těmi lidmi ještě dojeďu, něco si mohu dotočit... Jenomže těch natáčecích dní na to bylo málo, nebyl na to prakticky žádný rozpočet a už jsem si pak ani z časových důvodů nemohla dovolit za nimi jezdit víckrát. Tím jak ty rešerše a natáčení vznikalo při jednom, tak jsem tam neměla moc možnost té přípravné fáze na to si uvědomit, jakou formou to budu chtít dělat.

Jestli to bylo nějak cílené na posluchače Wavu...? No rozhodně jsem neměla takové zadání. A ani bych nad tím vědomě nebyla schopná moc přemýšlet. Jestli si to dobře pamatuji tak to tak nebylo, šla jsem po věcech, které mě zajímaly a měla jsem tam dramaturga z Wavu, který s tím byl v pohodě. Vlastně ani výběr respondentů, že bych zaměřovala výhradně na mladé lidi do 35. Tak taky ne, protože tam mluví i starší lidé. Vědomě jsem nad tím nepřemýšlela.

studentka: Máte tam hodně mluvících hlav, střídá se vám v dokumentu prostředí a dost lidí. Zajímalo by mě, jak jste to dávala dohromady?

Adéla Komrží (autorka): Já jsem se prostě rozhodla v určitou chvíli, když jsem třeba jela za tou jednou slečnou do Kroměříže, tak jsem si řekla, že se ty všechny rozhovory pokusím natáčet co nejvíc čistě, a potom tam to prostředí dodat... Takže jsem se snažila natáčet atmosféru mimo, a pak to tam dodat, abych to mohla lépe stříhat. Ale samozřejmě jsem v tom nebyla úplně důsledná tím, jak jsem to téma objevovala a zároveň už natáčela. Jsem zvyklá natáčet se štábem a tady jsem prostě chodila sama s nahrávkou a byl to můj první radio dokument, takže to

nebyla úplně nejčistší a nejlepší práce, ale snažila jsem se natáčet zvlášť ty rozhovory, a potom k tomu ty atmosféry přidávat. Dokonce jsem pak byla nucena si postahovat různé zvuky a atmosféry z free banky, takže určitě si z toho neberte příklad. (smích publika)

Určitě je lepší ta prostředí a atmosféry natáčet na místě, kde člověk jde. Včetně různých přesahů, včetně cesty, když za tím respondentem jdete. Spousta věcí se pak v té střížně hodí, akorát já jsem v tom nebyla důsledná, a potom jsem v té střížně samozřejmě trpěla.

student: Do určité části toho dokumentu tam bylo vaše průvodní slovo, které pomáhalo rozlišit u koho se zrovna nacházíme, a pak v určitém okamžiku jste to opustila, jaká byla myšlenka tady v tom? Jak jste s tímto pracovala a na kolik to bylo úmyslné / neúmyslné?

Adéla Komrzý (autorka): Poslouchat se a psát si nějaké komentáře, to je utrpení. Někdo to umí lépe. Já to rozhodně neumím. Někdy ale není úplně zbytí, právě proto aby se v tom posluchač nebo divák lépe zorientoval. Vzhledem k tomu, pod jakým časovým tlakem tohle vznikalo, tak ze strany rozhlasu pro to byly dost šílené podmínky. Pro mě byla důležitá funkčnost komentáře, nechtěla jsem se v dokumentu prosazovat, ale můj komentář byl nezbytný proto aby se aspoň trochu mohl posluchač zorientovat. Je tam hodně postav, a pak jsme to dramaturgicky řešili a já jsem chtěla podpořit těma prostředími, že do Kroměříže jedu vlakem a je tam ta cesta, pohyb...

U rodičů toho kluka, jak ho adoptovali, tak tam jsme zase na venkově, kde jsou takové trošku podprahové věci, které ale charakterem místa oddělují respondenty. Ale vycházela jsem z toho reálného prostředí, ve kterém jsem natáčela a podporovala jsem to různými zvukama. Obzvlášť si pamatuju, jak jsem vyšívala tu atmosféru venkova, postahovala jsem různé psy a zvířata a jak fouká vítr a jak někde vrznou dveře... Pak jsem dolovala cokoliv, třeba nějaký mikropříchod k někomu na návštěvu, že jsem si měla zaznamenat. Byla jsem za známýma, se kterými jsem se neviděla pět let. Věděla jsem, že pravděpodobně budou ochotní, ale i tak jsem si třeba ten příchod nenatočila, protože tam převáželo najednou: „Adélo, jak se máš?“ a zdravili jsme se. Teď kdybych to dělala, tak bych i na sebe byla přísnější a požádala je předem do telefonu, jestli bych mohla natáčet už ten příchod a že si natočím, jak se vítáme, pak to stopnu, a pak zase začneme natáčet ten reálný rozhovor. Trošku bych líp přichystala tu situaci k natáčení a promyslela si mikro situace, které potom posluchače lépe provedou, abych je měla natočený.

student: Mně se líbilo, že jste tam na konci už vůbec nezasahovala. Jak vystihnout ten okamžik, kdy to opustit? Nebo jak to bylo u vás?

Adéla Komrzý (autorka): Můj komentář tam opravdu plnil účelovou roli, abychom zorientovali posluchače. Ve střížně jsme si s dramaturgem Danielem Kupšovským řekli, že to stačí. Sem tam byl nějaký vstup, ale jen otázkou mojí nebo někdy něco někam trochu popostrčím, ale už se z toho vytratil komentář. Pak jsem ještě zpětně dotáčela na telefon otázky, které v průběhu rozhovoru ani nejsou nebo výpovědi vyplynuly z delšího povídání... Ve stříhu je jen část výpovědi, tak já jsem k tomu na telefon domluvila otázku, abychom se v tom lépe zorientovali.

studentka: Vy jste říkala, že jste na to měla omezenou dobu, můžu se zeptat, kolik dní jste natáčeli?

Adéla Komrží (autorka): Kdyby se šlo podle rozpočtu a honoráře tak to bylo tak na čtyři natáčecí dny. Kdybych to měla brát podle honoráře, tak by to byly čtyři dny na komplet výrobu jako rešerše, natáčení a střih, takže vlastně naprosto nereálné. Samozřejmě tam byla hrozně dlouhá fáze příprav... Sháněla jsem respondenty, někoho jsem znala a na všechny ostatní jsem se musela dostat a dopátrat většinou skrze organizace, které se adopcím věnují, takže jsem to ve finále dělala asi tři měsíce. Já jsem si byla vším, zvukařem, režisérem, produkční, takže jsem si to nezprodukovala tak, abych si to natočila během těch třeba dvou dnů... Ale jsem za to ráda, protože s každou další zkušeností nebo rozhovorem jsem se dozvíдалa zase jiné informace, které jsem mohla rozvíjet v dalších rozhovorech s dalšíma respondentama, a tak v tomhle ten čas se obsahově zúročil, ale nebylo to úplně adekvátní všem podmínkám, které na to v rozhlase byly. Ale já jsem to dělala, protože mě to bavilo. A stříhala jsem to průběžně, třeba týden. Ta hudba, co jsme potom s Danem Kupšovským vybrali z banky z rozhlasu.

Martina Pouchlá: Co vás přivedlo k tomu si odskočit od audiovize do rozhlasového prostředí? Pokud se nemýlím, tak tohle je váš rozhlasový debut, je to tak?

Adéla Komrží (autorka): Strašně jsem si chtěla udělat něco, kde budu schovanější a co bude v té výrobě jednodušší a svobodnější než organizovat štáb a domlouvat natáčení... Opravdu je to daleko svobodnější než natáčení filmu pro mě, takže mě na tom lákalo tohle. Po těch větších věcech jsem si chtěla sama jen se sluchátky jít a objevovat si téma pro sebe, tak to pro mě bylo svobodnější.

Martina Pouchlá: A nepohrávala jste si s myšlenkou to pojmout audiovizuálně, že byste o tomto tématu dělala film, jestli se vám v procesu natáčení do hlavy nehnavy představy, jak byste to pojmla, kdybyste měla ten štáb, kameru a ztvárnila to i tím obrazem?

Adéla Komrží (autorka): Určitě jsem nad tím přemýšlela, tohle v podstatě je taková skica obsahová pro zajímavější formálně zpracování. Je tam načatých spousta témat, které se dají ještě rozvést a přemýšlela jsem nad tím, protože ty tři měsíce pro mě byly nesmírně inspirativní a uvědomila jsem si, že postupem času se tam skrývaly různá témata, která na první pohled nejsou vidět. Ať už je to hledání pravdivosti nebo komunikace, takže je tam ohromně moc prostoru pro zpracování klidně i audiovizuálně nebo filmově a nějak jsem se k tomu nedostala, jiný důvod není. Zatím to ve mně neuzrálo k tomu, že bych se tomu měla věnovat víc. Rozhodně si nemyslím, že tímhle půlhodinovým dokumentem by se to vyčerpalo. Dokumentů na tohle téma je hrozně málo, prozkoumat to trochu pod povrchem a hledat ty témata, která nejsou na první dobrou vidět, tak že by určitě stálo za to.

studentka: Jak jste vybrala tohle téma adopce?

Adéla Komrží (autorka): Věděla jsem o těchhle jedněch známých, kteří adoptovali kluka, jak o tom vyprávěli... Tady na vesnici to vlastně nebylo vůbec jednoduché a spousta těch drobných příběhů nebo zkušeností, jak ten chlapeček vůbec nevnímal, že je adoptovaný, museli mu to říct

a spousta takových dojemných momentů. Když potom došlo k tomu, že by se o tom dal natočit tenhle dokument, tak jsem si říkala, že buď se dát jít po té osobní lince, ale že jak jsem to začala rozkrývat, že je tam zajímavá i ta systémová linka. Tak jsou tady tak trošku načrtnuté obě, ale myslím si, že ta osobní je zajímavější, protože je vždy nadčasová, když to ten systém se proměňuje.

studentka: Mě by zajímalo, jestli jste s těmi lidmi ještě v kontaktu. A jestli víte nějaké další informace, jak je to teď?

Adéla Komrží (autorka): Jo, s oběma jsem v kontaktu. To jsou kamarádi oba dva tyhle páry, teď jsme se teda dlouho neviděli, tak je to příležitost znovu na to navázat... Ale když jsme se viděli tak půl roku zpátky, tak se s tím sžívali. Ten jeden pár to měl trošku složitější, ten druhý na to byl možná připravenější, a tak to sblížování fungovalo jednodušeji, možná. Ale nějak mi nepřijde, že by mi o tom příslušelo nějak mluvit...

student: Bylo něco, co vás překvapilo? Protože ta řešerše probíhala tak průběžně. Já jsem o tom tématu nic moc nevěděl a překvapilo mě, jak se to vlastně ty děti dozvídají a že tam zaznělo, že se jim to má nebo musí říkat do určitého věku, tak jestli tam bylo něco, co vás v tomhle směru překvapilo?

Adéla Komrží (autorka): Jak jsem o tomhle tématu neměla moc informací – skoro žádné a jen tak zprostředkovaně, tak tohle byla jedna z věcí, která mě strašně překvapila, protože jsem nad tím neměla ani moc důvod přemýšlet. Jedna ta rodina to řekla chlapečkovi docela brzy, ale rodiče v jejich okolí to opravdu těm dětem neříkali do určitého věku. A jak jsem se tím začala zabývat víc, tak vím, že i hodně dětí se to dozvědělo třeba až když jim bylo osmnáct. Teď je v zákoně, že dítěti se o tom musí říct do školního věku. Tedy do té doby než jde dítě do první třídy. A myslím si, že je to úplně pochopitelné, že se na tom dobře ukazuje, že žít v pravdě se rozhodně vyplácí, že lež má krátký nohy, ale to nechci říkat hanlivě vůči těm rodičům, protože je to strašně těžké něco takového říct a kolikrát ti rodiče přijímají to dítě tak strašně za své, že se i bojí toho, je tam takový strach a ostych, jak to to dítě přijme. Takže to mi znova připomíná ten film, který jsem dělala o paliativní péči, jak se sděluje informace a závažné nemoci, od lékařů směrem k tomu pacientovi, také je to strašně komunikačně náročná situace a nikdo se ani neučime, nikdo těm doktorům neukáže, jak takovou komunikaci provést...

A u toho sdělování mi to přišlo v něčem hrozně podobné, ale když se to dobře zvládne, tak se to vyplatí. Z toho jsem měla ten pocit. Ti kamarádi, kteří měli toho pětiměsíčního chlapečka tak to tam vlastně říkali, že tomu klukovi před spaním vyprávěli příběh, jak se dostal do rodiny a berou do hry i tu biologickou rodinu a vlastně se karty vykládají na stůl a hraje se s nimi otevřeně... A jak jsem to slyšela, tak si říkáme, že to je přece logické a jasné, ale dřív to tak prostě nebylo. Myslím si, že to muselo způsobovat strašně moc bolestivých situací.

A třeba ta paní Pávková (organizace SEFAM), ta zprostředkovává setkání mezi adoptivními rodičema a těma biologickými rodičema a říká, jak je hrozně důležité pro ty děti těžký potkat ty biologický rodiče, ale že ti adoptivní rodiče, když o těch biologických vědí a byla by tam

možnost toho setkání, tak kolikrát se bojí, že to dítě bude chtít zpátky k biologickým rodičům a ty adoptivní zavrhne. A ona se vlastně pokouší tohle komunikačně překlenout a umožnit dětem, aby se s těma biologickými rodiči potkali, protože byt' se jich třeba vzdali z různých závažných důvodů, nebo je nemohli mít u sebe. Když se to dítě s biologickým rodičem nepotká, tak mu pořád něco chybí ze sebe a ona říká, že je to na hraně legálnosti to, co ona dělá, protože to, co je v jiných zemích běžné, tak u nás to je legislativně náročnější, ale věnuje se tomu.

Jan Hanák: Ocenil bych váš výběr na odborníka, protože někdy se stává, že odborník působí jako mentor, který jen komentuje situaci z druhé ruky v podstatě. Ale ona působila velmi přirozeně. Velmi svým způsobem výpovědi zapadala k těm rodičům, než že by byla jen někdo, kdo to zvenku komentuje, možná v tom hrálo roli i to pozadí. Ty děti na pozadí. Ale chtěl jsem to jen ocenit, že jste měla šťastnou ruku na dobrou odbornici.

Adéla Komrží (autorka): Děkuju. Zároveň je to i tím, jak vlastně s těma odborníkama člověk mluví. Jestli je nechá mluvit v té odborné rovině, anebo jestli se snaží je trošku vychylovat do osobnější linky. Je to tím nastavením režiséra/novináře, jak se s těma odborníkama mluví a jak se vlastně nastaví to hrací pole, tak většinou mám tu zkušenost, že potom se to může trošku odformálnit.

Jan Hanák: A tady jste s ní komunikovala od začátku, bylo to potřeba? Anebo to přirozeně fungovalo?

Adéla Komrží (autorka): Ona nebyla taková ta klasická odbornice. To je určitě pravda. Ona mluvila hodně spontánně a prolínala svoje zkušenosti, tak v tom to bylo jednoduchý. S tímhle jsem pracovala vědomě.

Martina Pouchlá: Měla jste nutkání se pokusit se s ní domluvit, zda byste se jako dokumentaristka mohla zúčastnit nějakého toho setkání dítěte s těmi biologickými rodiči?

Adéla Komrží (autorka): Jo, to jsem si říkala, že by bylo strašně zajímavé. To jste mi připomněla i na dokument filmový, že to jsem nikdy vlastně neviděla takové setkání. Musí to být hrozně silný a zajímavý, tam si vybavuju, že jsme se o tom bavili, ale že to nakonec neklaplo, protože nikoho v té chvíli neměla, s kým by bylo možné v tu chvíli to domluvit a pamatuji si, že s touhle paní jsem si říkala, že by se s ní dalo natáčet určitě dál, protože to je velký svéráz.

Martina Pouchlá: Byly nějaké části materiálu, které se do toho výsledného dokumentu nedostaly? Například z důvodu její ochrany, aby se nepřekročila nějaká ta linie toho, kdy by to mohlo uškodit, že se to zveřejní?

Adéla Komrží (autorka): Jo, nějaké pasáže jsem tam nedala. Ale ona je velký kritik systému a hodně dobře ví, kde se pohybuje, aby to pořád bylo na té hraně, že by sama sebe neusvědčila za tohle.

Martina Pouchlá: Ráda bych se ještě zeptala, jestli jste měla nějaké ohlasy k tomu dokumentu, protože si myslím, že to téma se teď hodně probírá. Je k tomu dokumentární série v televizi, podcast, myslím si, že vyjde i kniha. Takže se zdá, že je to téma, po kterém je poptávka. Tak zaznamenala jste nějaké reakce na dokument, zarezovalo to s respondenty, nebo s jejich okolím?

Adéla Komrzý (autorka): Ke mně se dostalo pár reakcí, já jsem to vlastně poslala respondentům, tak ti byli rádi, že se o tom mluví, protože do toho ti respondenti šli a vlastně i organizace, se kterými jsem spolupracovala, se kterými jsem to konzultovala, kteří mi doporučili i paní Pávkovou, tu odbornici, tak i pár respondentů – adoptovanou slečnu, která už je dospělá a povídá tam svůj příběh z druhé strany, takže tam byla poměrně silná motivace hodně i z jejich strany mi v tom pomoci, protože neustále bojuju s nějakou osvětou a s tím, aby to téma bylo součástí širší debaty, že mám pocit, že společnost o tomhle tématu ví málo.

studentka: Jak jste nakládala s nějakou empatií, jak jste poznala na co se ptát a na co naopakovat?

Adéla Komrzý (autorka): To pro mě bylo strašně těžké, protože jsem moc nevěděla, kde je ta hranice, neviděla jsem ji. To byla taky hrozně zajímavá zkušenost. Pamatuji si, že nejvíce nervózní jsem byla, když jsem mluvila s tou slečnou dospělou. A když jsem prostě nevěděla, jestli můžu jít dál, tak jsem se jí prostě zeptala, že bych v tom tématu šla dál, ale že nevím, jestli to není moc citlivé, nebo že nevím, jestli se tudy můžu vydat. Takže takhle jsem se snažila na to otevřeně zeptat, když jsem nevěděla.

Martina Pouchlá: Jelikož se chýlíme ke konci, tak bych vás chtěla vyzvat, jestli byste se se studenty podělila o nějaké dokumentární dílo, se kterým jste opravdu spokojená?

Adéla Komrzý (autorka): Já jsem i s tímhle spokojená, protože mě to strašně bavilo a spousta jsem se toho naučila, takže v tomhle ohledu s tím spokojená jsem, ale když jsem to teď slyšela společně s váma, tak kritická vůči té důslednosti po formální stránce jsem. Ale ráda bych vás pozvala na dva filmy, jedno je Jednotka intenzivního života, to je film o doktorech, kteří se věnují paliativní péči a komunikaci o tom, co znamená žít dobrý život i s těžkou nemocí, kdy se baví společně se svými pacienty a rodinami. A veselejší film se jmenuje Zkouška umění a je o přijímačkách na Akademii výtvarných umění v Praze.

Martina Pouchlá: Máte ještě nějaké další projekty, kterým byste se ráda věnovala? Co můžeme sledovat za vaši další práci a kroky?

Adéla Komrzý (autorka): No já teď uvidím, jestli budeme podpoření v grantové výzvě a ráda bych udělala ještě jeden film do třetice, takový průnik do jedné státní instituce, tak to zatím nebudu říkat víc, ono je to hodně křehké a hodně komplikovaný přístup tam mám. To uvidíme, jestli vyjde. Ale jinak, že bych teď na něčem pracovala, že bych něco měla vyloženě ve výrobě to ne, spíš tak různá témata zvažuju, jestli se vydat a jakým směrem, jestli ta témata uzrajou do podoby, že mi sami řeknou, že se tomu věnovat mám.

studentka: Adopce a paliativní péče. To jsou poměrně těžká témata... Mě by právě zajímalo, jak si ta témata hledáte. Jsou to třeba témata, která vás osobně zajímají a chcete se o nich dozvědět víc, takže to mapujete právě i tímhle způsobem, nebo spíš si ta témata vybíráte cíleně. Je to něco o čem byste právě chtěla třeba šířit osvětu, tak o tom natočíte dokument?

Adéla Komrzý (autorka): Jo, třeba u té Jednotky intenzivního života, když jsem se dozvěděla o těch doktorech, o těch hlavních protagonistech, že vůbec existují, že něco jako paliativní péče existuje, tak tam já jsem vlastně byla poměrně rozhořčená a sama v sobě jsem cítila takové naštvání, že takoví doktoři tady v tom systému pořádně není a že 80 % lidí odchází a umírá v nemocnicích nebo ve zdravotnickém zařízení a je poměrně běžné praktikovaná milosrdná lež, moc se s těma pacientama nemluví otevřeně, doktoři nevědí, jak sdělovat smutnou zprávu... Často se děje to, že pacient nemá v rukou svůj vlastní život, ve smyslu nějakého rozhodování, že lékaři rozhodují o pacientech, co pro ně bude nejlepší, ale málokdy se pacient přizve do nějakého procesu rozhodování o následující léčbě nebo neléčbě a takové věci. Říkala jsem si, že tohle je takové téma, které se týká úplně všech z nás a věděla jsem ze své zkušenosti i kamarádů, že když někomu někdo odcházel v nemocnici, tak to bylo dost příšerné a často měli negativní zkušenosti s personálem, nebo s uchopením celé té situace. Nebylo moc prostor pro rozloučení, a tak... Říkala jsem si, že já zas sebe bych byla ráda, kdyby to fungovalo jinak, a to mě hnalo k tomu se do toho tématu víc pustit, takže tam byl pocit nějaké jako nespravedlnosti a z druhé strany nějakého jako idealismu, jak by něco mohlo fungovat. A jinak se vždy snažím udržet si dětský pohled, přistupovat k tématům nepředpojatě jako kdybych nevěděla nic jako kdybych přiletěla jako mimozemšťan a potřebovala se na všechno doptat. Úplně na základní otázky, jak co funguje a tohle mě hrozně baví.

Jan Hanák: Adélo, děkuji mnohokrát. My všichni děkujeme za spoustu inspirativních věcí pro tvorbu, včetně tohoto posledního, což byla pěkná tečka. Hezký pohled jako mimozemšťan... To je dobré (smích). Hodně dobrého i do toho vašeho mateřství vám přejeme.

Adéla Komrzý (autorka): Děkuji mockrát, já bych si s vámi nejradši dala pivo. (smích) Musím říct, že už mi chybí, tak příště.

Jan Hanák: My si dáme za vás. (smích)

Adéla Komrzý (autorka): Tak děkuji. Někdy příště.